

УДК 377.3.016

Сілаєва І. Є.

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-7833-9237>

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

А Розглянута проблема готовності педагогічних працівників до здійснення інноваційної освітньої діяльності в умовах євроінтеграційних процесів у професійно-технічній освіті. Доведено, що розвиток науково-методичної компетентності у системі неперервної освіти доцільно проводити на підставі таких вихідних положень, як багатовимірність, варіативність і різнопрофільність.

Сучасна модель підвищення кваліфікації орієнтована на створення умов для індивідуалізації навчання шляхом упровадження практико-орієнтованих занять, розроблення електронних інформаційних ресурсів, проведення науково-методичних заходів у курсовий і між-курсний періоди.

Ключові слова: євроінтеграція; науково-методична компетентність; модель підвищення кваліфікації; практико-орієнтовані заняття

Актуальність проблеми. Євроінтеграція як стратегічний напрям розвитку країни зумовлює процеси модернізації сучасної професійної освіти. Важливими кроками до впровадження європейського виміру у професійну освіту можна вважати реалізацію державної політики щодо підвищення якості професійної підготовки фахівців на основі дуальної форми здобуття освіти [4], затвердження Національної рамки кваліфікацій (НРК) та створення стандартів професійно-технічної освіти на підставі компетентнісного підходу.

Метою впровадження НРК є: введення європейських стандартів і принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців; забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці [5].

У цьому державному документі визначені дескриптори (описи) кваліфікаційних рівнів і відповідні результати навчання у термінах, що узгоджені з європейською термінологією. Введено поняття інтегральної компетентності як узагальнений опис кваліфікаційного рівня, що визначає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та / або професійної діяльності. Сучасні заклади професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) проводять професійну підготовку робітників, кваліфікація яких за характеристиками відповідає 2–4 кваліфікаційним рівням НРК. Випускник ЗП(ПТ)О, який отримав професійну підготовку, що відповідає 4 рівню Національної рамки кваліфікації за результатами навчання, повинен: продемонструвати здатність самостійно виконувати складні спеціалізовані виробничі завдання, зокрема, у нестандартних ситуаціях;

володіти певними професійними знаннями та вміннями; розуміти принципи та сутність процесів у професійній діяльності; планувати власну роботу та в обмеженому контексті контролювати, оцінювати та коригувати роботу інших; продукувати складні деталізовані усні та письмові повідомлення професійної діяльності.

Ефективна професійна підготовка фахівців згідно з вимогами НРК є неможливою за умови традиційної освітньої моделі навчання, оскільки набуває значущості орієнтація на розвиток учня як активного суб'єкта, здатного до самостійної ініціації та вирішення професійних проблем, сприйняття та оволодіння прогресивним досвідом, саморозвитку та самовдосконалення.

Впровадження європейського виміру у професійну освіту може дати позитивні результати лише за умови готовності педагогічних працівників до здійснення інноваційної освітньої діяльності, володіння вміннями здійснювати проектування освітнього процесу, конструювати зміст навчання, розробляти сучасний навчально-методичний супровід предмета, тому особливого значення набуває розвиток науково-методичної компетентності педагогів у системі неперервної освіти [7].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення сутності та вдосконалення компетентності педагогів у системі неперервної освіти відображені у роботах В. Безрукової, О. Белової, С. Гончаренко, Г. Дмитренко, С. Змейова, І. Зязюна, О. Коваленко, Н. Кузьміної, Н. Нічкало, В. Олійника, В. Семиченко та ін.

Актуальним питанням професійної та професійно-педагогічної освіти й формуванню особистості педагога професійної школи присвячені наукові дослідження С. Бати-

шева, І. Васильєва, О. Гаврилюка, Р. Гуревича, О. Коваленко, В. Ковальчука, Н. Ничкало, В. Радкевич, Л. Сергєєвої, Л. Шевчук, О. Щербак та ін.

І. Зязюн трактує професійно-педагогічну діяльність як професійну діяльність спеціально підготовленого фахівця у галузі професійної освіти, змістом якої є рефлексивне управління навчальною та виробничою діяльністю учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти у навчально-виховному та навчально-виробничому процесах, спрямоване на розвиток їхньої особистості та професійної індивідуальності [2].

Педагогічним колективом кафедри методики професійної освіти і соціально-гуманітарних дисциплін (МПО та СГД) Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти (БІНПО) проведено наукові дослідження за проблемою визначення концептуальної моделі розвитку науково-методичної компетентності педагогічних працівників. За результатами досліджень розроблено прогностичну модель інноваційної діяльності педагогів і структуру їхньої науково-методичної компетентності. На думку авторів дослідження, прогностична модель інноваційної діяльності описує складні інтегративні функції педагогічного працівника професійної школи та включає не тільки когнітивний й операційно-технологічний складник, але й охоплює особистісно-смыслову, дискурсивну, креативну, ціннісно-регулятивну та інші сфери його діяльності. Модель діяльності педагога професійної школи містить систему взаємопов'язаних блоків: проєктувально-конструктивний, інформаційно-інструментальний, процесуальний, прогностично-адаптивний, блок аналізу та використання новітніх науково-технічних розробок галузей виробництва, діагностико-коригувальний [3].

Мета статті – окреслення актуальних проблем професійно-технічної освіти у зв'язку з євроінтеграційними процесами та визначення шляхів розвитку науково-методичної компетентності та готовності до здійснення інноваційної освітньої діяльності педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до термінології Національної рамки кваліфікацій компетентність визначено як здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності та інші особисті якості. Введено поняття профілю компетентності, яке трактується як перелік ознак, які характеризують особливості компетентності та визначають кваліфікаційні вимоги до особи, яка займає відповідну посаду чи є представником відповідної професії.

При розробленні освітньо-професійних програм підвищення кваліфікації для педагогічних працівників ЗП(ПТ)О інтегральна компетентність визначена як здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійно-педагогічній і навчально-методичній діяльності закладів професійної освіти, що передбачає застосування концептуальних знань та інноваційних підходів щодо розв'язання непередбачуваних проблем у сфері підготовки кваліфікованих робітників для сучасного виробництва та сфери послуг, здатність обирати ефективну

стратегію і тактику комунікативних дій залежно від мети і складності ситуації; застосовувати ефективні методи при прийнятті рішень у практиці професійної діяльності, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Фахові обов'язки педагога професійної школи зумовлює наявність компетентностей, що забезпечує багатоаспектну діяльність з організації та контролю якості професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах ЗП(ПТ)О.

Визначено загальні та спеціальні компетентності педагога. Загальні компетентності містять такі складники: освітлогічну, екологічну, правову, комунікативну, правову, інформаційну, економічну.

Спеціальні компетентності включають посадово-функціональний, когнітивний, дидактичний, інноваційний, науково-методичний, фаховий складники.

Актуальність підвищення кваліфікації педагогів полягає у необхідності розвитку їхніх загальних і спеціальних (посадово-функціональних) компетентностей, які відповідають б рівню Національної рамки кваліфікацій.

До визначених профілів компетентностей педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти відповідними кафедрами БІНПО розроблено освітньо-професійні та робочі програми, що містять змістові модулі та спецкурси, що забезпечують розвиток відповідних компетентностей у курсовий період підвищення кваліфікації. Через те, що підвищення кваліфікації педагогічних працівників здійснюється один раз на 5 років, актуальним є питання розвитку їхньої науково-методичної компетентності у міжкурсовий період.

При виконанні науково-дослідної роботи колективом кафедри МПО та СГД була розроблена анкета та проведено опитування педагогічних працівників ЗП(ПТ)О з метою визначення професійних запитів слухачів у міжкурсовий період. 78% респондентів відповіли, що необхідними є загальнодоступні відкриті інформаційні ресурси, які б висвітлювали сучасний стан технологій виробництва та сучасні розробки у науково-методичній діяльності педагогів ЗП(ПТ)О. Відповідаючи на запитання анкети щодо актуальних джерел інформації за професією, тільки 18% респондентів відзначили традиційні джерела, а 82% – орієнтувалися на сучасні, а саме: галузеві, науково-технічні, науково-методичні семінари і конференції, спеціалізовані виставки і форуми, періодичну, довідкову і фундаментальну науково-технічну і популярну інформацію з мережі Інтернет [3].

Результати досліджень, наведених у роботі [1], дозволяють визначити причини, що гальмують упровадження у професійну підготовку інноваційних педагогічних ідей і сучасних технологій навчання. Виявлено низку причин, серед яких однією з головних є відсутність інформації про інноваційні педагогічні та новітні виробничі технології.

Здійснення науково-методичної діяльності в умовах євроінтеграції освіти вимагає оновлення та поглиблення знань педагогів. На наш погляд, формування та розвиток науково-методичної компетентності доцільно проводити на підставі таких вихідних положень, як багатомірність, варіативність і різнопрофільність. У процесі виконання науково-дослідної роботи визначено рівні розвиненості нау-

ково-методичної компетентності педагогічних працівників на підставі стереотипної, діагностичної та евристичної діяльності.

Стереотипна діяльність педагогічного працівника передбачає володіння загальними знаннями методики професійного навчання, розуміння окремих питань науково-методичної діяльності, що дозволяє проводити професійну підготовку учнів на адаптивному рівні. Характеризується здатністю педагога виконувати окремі елементи науково-методичної діяльності у типових педагогічних ситуаціях, за точними інструкціями, під безпосереднім контролем методиста (старшого майстра) професійного закладу освіти.

Діагностична діяльність передбачає володіння систематизованими спеціальними знаннями, розуміння принципів, теорій і методів професійної підготовки фахівців. Характеризується здатністю педагога виконувати науково-методичну діяльність у нетипових педагогічних ситуаціях, шляхом добору відповідних методів і прийомів, частково здійснюючи самоконтроль педагогічної діяльності.

Евристична діяльність характеризується володінням глибокими спеціальними знаннями у галузі дидактики та методики професійного навчання, має місце критичне осмислення принципів, теорій і методів професійної підготовки фахівців. Педагогічний працівник здатний виконувати науково-методичну роботу у ситуаціях з невизначеністю, знаходити інноваційні підходи до їхнього розв'язання, повністю здійснюючи самоконтроль педагогічної діяльності.

При визначенні рівня розвиненості методичного компонента у структурі науково-методичної компетентності педагогічних працівників були враховані такі складники: концептуальний, інструментальний (в аналітичному, проєктувальному, рефлексійному аспектах), дидактико-технологічний, інформаційний, адаптивний та спеціальний компонент (науковий, інтегративний, професійно-технологічний складники).

До кожного питання анкети було запропоновано три варіанти відповідей, які відображають здатність виконувати названу діяльність на стереотипному (*у типових педагогічних ситуаціях, за точними інструкціями, під безпосереднім контролем*), діагностичному (*у нетипових педагогічних ситуаціях, шляхом добору відповідних методів і прийомів, частково здійснюючи самоконтроль педагогічної діяльності*) та евристичному рівнях (*у ситуаціях з невизначеністю, знаходити інноваційні підходи до їх розв'язання, повністю здійснюючи самоконтроль педагогічної діяльності*).

Даний блок питань анкети передбачав самооцінку рівня розвиненості науково-методичної компетентності педагогічних працівників.

Для об'єктивнішого оцінювання досліджуваної величини було розроблено блок зовнішньої оцінки результатів діагностування, який містив:

- оцінку рівня розвиненості науково-методичної компетентності педагогічних працівників за результатами захисту підсумкової випускної роботи;
- оцінку розвиненості науково-методичної компетентності педагогічних працівників за результатами вихідного

тестування (до 70 % правильних відповідей – стереотипний рівень, 71 – 89 % – діагностичний, 90 – 100 % – евристичний).

Загальний обсяг емпіричної вибірки констатувально-го експерименту дослідження дорівнює 312 осіб із 12 областей України. 104 особи (33 % досліджуваних) виявили на момент завершення курсів підвищення кваліфікації розвиненість науково-методичної компетентності на *стереотипному* рівні, 123 особи (40 % досліджуваних) – на *діагностичному* рівні, 85 (27 % досліджуваних) – на *евристичному*.

Виходячи із вищевикладеного, модель підвищення кваліфікації має передбачати на початковому етапі курсів підвищення кваліфікації наявність у педагогічних працівників спектру рівнів розвиненості науково-методичної компетентності та має формулювати цілі навчання у термінах позитивних перетворень цього спектру. Попередні дані досліджень свідчать про незалежність спектру рівнів розвиненості науково-методичної компетентності від стажу педагогічної діяльності. Критерієм коригування змістового та процесуального складників у системі підвищення кваліфікації доцільно вважати початковий рівень розвиненості науково-методичної компетентності педагога.

Досвід роботи науковців кафедри МПО та СГД свідчить, що реалізація диференційованого підходу є найефективнішою при проведенні практико-орієнтованих занять у процесі проведення курсової підготовки. Згідно з освітньо-професійними програмами підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання та викладачів професійно-теоретичної підготовки (навчальний модуль «Науково-методичні засади професійної підготовки») співвідношення теоретичних занять (лекції), практичних занять і самостійної роботи слухачів складає: 14 % – лекції, 61 % – керована самостійна робота; 24 % – практико-орієнтовані заняття (семінарські заняття (вебінари), навчальні тренінги, конференції з обміну досвідом, практичні заняття). На етапах керованої самостійної роботи та проведення практико-орієнтованих занять розглядаються завдання різного рівня складності, є можливість обговорення ситуацій професійної спрямованості та актуальних питань, пов'язаних з євроінтеграційними процесами [6].

Практико-орієнтовані заняття проводяться з метою:

- формування та розвитку вмінь слухачів щодо впровадження інноваційних технологій навчання та новітніх виробничих технологій у професійну підготовку учнів ЗП(ПТ)О (*навчальні тренінги*);
- обговорення, оцінювання ефективності та поширення сучасних освітніх практик (*семінарські заняття, вебінари, конференції з обміну досвідом*);
- удосконалення вмінь слухачів щодо розробки сучасного навчально-методичного супроводу професійної підготовки кваліфікованих робітників, документів із планування професійно-практичної та професійної теоретичної підготовки у ЗП(ПТ)О (*практичні заняття*);
- надбання досвіду щодо вирішення ситуативних професійних завдань (*самостійна робота, навчальні тренінги, тематичні дискусії*).

Для інформаційного забезпечення всіх видів занять і ке-

рованої самостійної роботи слухачів науковцями кафедри розроблено електронні науково-методичні комплекси, підготовлено методичні рекомендації та методичні посібники для самостійної роботи слухачів на дистанційному етапі, що містять професійно спрямовані приклади застосування освітніх інновацій при підготовці учнів ЗП(ПТ)О.

На кафедрі МПО та СГД створено освітній електронний ресурс (сайт <http://methodica.inf.ua/index.htm>), який містить матеріали постійно діючих Міжнародних науково-практичних Інтернет-семінарів професійної спрямованості. Ресурс надає можливість для обміну вітчизняним і закордонним педагогічним досвідом, визначення напрямів інноваційної діяльності педагогів, ознайомлення із новітніми виробничими технологіями у галузях виробництва та особливостями їх упровадження у ЗП(ПТ)О. Актуальна інформація сайту використовується як науково-методичний супровід при проведенні практико-орієнтованих занять у курсовий період, для самостійної роботи слухачів на дистанційному етапі та для самоосвіти у міжкурсовий період. Під час за лікової сесії проводяться науково-методичні Інтернет-семінари (регіональні, всеукраїнські). Це дозволяє залучити досвідчених педагогічних працівників провідних закладів професійної освіти України до обміну досвідом щодо застосування освітніх інновацій при підготовці конкурентоздатних робітничих кадрів.

Висновки. Впровадження європейського виміру у професійну освіту може дати позитивні результати лише за умови готовності педагогічних працівників до здійснення інноваційної освітньої діяльності, тому особливого значення набуває розвиток їхньої науково-методичної компетентності у системі неперервної освіти. Його доцільно проводити на підставі таких вихідних положень, як багатомірність, варіативність і різнопрофільність. Критерієм корегування змістової та процесуальної складових у системі підвищення кваліфікації доцільно вважати початковий рівень розвиненості науково-методичної компетентності педагога. Сучасна модель підвищення кваліфікації

орієнтована на створення умов для індивідуалізації навчання шляхом упровадження практико-орієнтованих занять, розроблення електронних інформаційних ресурсів, проведення науково-методичних заходів у курсовий і міжкурсовий періоди.

Перспективи подальших досліджень. Представлені у статті дані не розкривають повною мірою проблему розвитку науково-методичної компетентності в умовах євроінтеграційних процесів в освіті, що потребують якісно нових знань і вмінь педагогів щодо організації професійної підготовки конкурентоздатних робітничих кадрів. Науковці кафедри МПО та СГД продовжують експериментальні дослідження, метою яких є розроблення інноваційних моделей підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Заславська С. І. Інноваційна діяльність педагога професійної школи в контексті ефективності освітньої системи. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць «Педагогічні науки»*. 2016. № 2 (31).
2. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / За ред. І. А. Зязюна*. Київ: Вид-во «Віпол», 2000. 234 с.
3. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 660-р від 19 вересня 2018р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>.
4. Національна рамка кваліфікацій / Додаток до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.
5. Ситніков О. П., Сілаєва І. Є., Загорний М. П., Шевчук С. С.. Концептуальна модель розвитку науково-методичної компетентності педагогічних працівників професійної школи в системі неперервної післядипломної освіти: монографія / За заг. ред. Ситнікова О. П. Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2012. 158 с.
6. Сілаєва І. Є., Кулішов В. С. Науково-практичний інтернет-семінар як інноваційна форма методичної роботи у міжкурсовий період підвищення кваліфікації педагогічних кадрів системи професійно-технічної освіти. *Імідж сучасного педагога: електронне наук. фаховий журнал*. 2017. № 6. С. 26–31.
7. Сілаєва І. Є. Методичні аспекти підвищення кваліфікації педагогів професійної школи. *Zbior artykulow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju wspolczesnej nauki»* (29.06.2017-30.06.2017). Warszawa: Wydawca Sp. z o. o. «Diamond trading tour», 2017. С. 101–105.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 25.10.2018

Сілаєва І. Є. Повышение квалификации как залог результативной профессиональной деятельности педагогов учрежденной профессионального (профессионально-технического) образования.

А Рассмотрена проблема готовности педагогов к осуществлению инновационной образовательной деятельности в условиях интеграционных процессов в профессионально-техническом образовании. Доказано, что развитие научно-методической компетентности в системе непрерывного образования целесообразно проводить на основании таких исходных положений, как многомерность, вариативность и разнопрофильность.

Современная модель повышения квалификации ориентирована на создание условий для индивидуализации обучения путём внедрения практико-ориентированных занятий, разработки электронных информационных ресурсов, научно-методических мероприятий в курсовой и межкурсовой периоды.

Ключевые слова: евроинтеграция; научно-методическая компетентность; модель повышения квалификации; практико-ориентированные занятия

Silaieva Irina. Advanced Training as a Guarantee of Effective Professional Activity of Teachers of Vocational Education Establishments.

S The article is devoted to the problem of readiness of vocational school teachers for the implementation of innovative educational activities in the conditions of European integration processes in vocational education. It is proved that the development of scientific and methodological competence in the system of continuous education should be spent on the basis of such starting points as multidimensionality, variability and diversity. The model of advanced training should be provided at the beginning of advanced training courses the availability of a spectrum of levels of development of scientific and methodological competence and formulated goals of training in terms of positive transformations of this spectrum.

The modern model of advanced training is focused on creating conditions for the individualization of training through the introduction of practice-oriented lessons, the development of electronic information resources and conducting of scientific and methodical activities in the course and between the course periods.

Key words: European integration; scientific and methodological competence; model of advanced training; practice-oriented lessons